

Dijital Çağda Aile ve İletişimin Dönüşümü: Medya, Kültür ve Toplumsal Yansımalar

→ Hülya SEMİZ TÜRKOĞLU*

Toplumsal hayatın en temel dinamiklerinden biri olan aile kurumu, tarihsel süreç boyunca ekonomik sistemler, dini inanışlar, kültürel kodlar ve eğitim düzeyleri gibi birçok unsurdan etkilenerek şekillenmiştir. Ailenin yapısı, işlevleri ve tanımı farklı toplumsal bağlamlarda değişiklik gösterse de, bireylerin toplumsallaşma sürecinde merkezi bir rol üstlenmeye devam etmektedir. Kimlik kazanımı, değer aktarımı, sosyal rollerin öğrenilmesi ve duygusal gelişimin sağlanmasında ailenin taşıdığı işlevsel önem, bu kurumun toplumsal yapı içindeki yerini sabit kılmaktadır. Ancak tüm bu işlevlerine rağmen, aile kavramı üzerine yapılacak tanımların ortak bir zeminde buluşması oldukça güçtür.

Geleneksel aile yapıları ve bu yapıları eşlik eden kültürel normlar ile iletişim biçimleri, özellikle dijitalleşmenin etkisiyle son yıllarda köklü bir dönüşüm sürecine girmiştir. Dijital teknolojilerin hızla gelişmesi, sosyal medya platformlarının gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi ve dijital medya araçlarının yaygın biçimde kullanılması; aile içi iletişim kalıplarını, ebeveynlik tutumlarını ve çocukluk deneyimlerini yeniden tanımlamıştır. Bu bağlamda medya, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda aile yapısını yeniden inşa eden ve bireysel-toplumsal davranışları dönüştüren bir unsur hâline gelmiştir. Aile kurumunun bu çok boyutlu dönüşümünü anlamlandırmak adına, medya ve aile ilişkisini farklı disiplinler ışığında ele alan akademik çalışmalar günümüz toplumsal yapısına ilişkin önemli analizler sunmakta; dijital çağda aile kavramının yeniden yorumlanmasına olanak tanımaktadır.

Bu dijital dönüşüm sürecinde en çok etkilenen alanlardan biri ise aile içi iletişimidir. Zira aile kurumu, hem bireyin toplumsallaşma sürecinde temel bir rol üstlenmekte hem de bu süreci etkili iletişim pratikleri aracılığıyla inşa

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, hulyasemiz@istanbul.edu.tr

etmektedir. İletişim, yalnızca bilgi aktarımı değil; aynı zamanda duygu paylaşımı, sosyal öğrenme ve ilişkisel bağların kurulması açısından da hayati bir işlev taşır. Bu bağlamda, aile içinde gerçekleşen karşılıklı iletişim süreçleri, bireylerin kimlik gelişiminden psikolojik sağlığına kadar birçok alanda belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla, dijitalleşmenin etkisiyle değişen iletişim biçimlerinin, aile içi etkileşimleri ve toplumsallaşma dinamiklerini nasıl dönüştürdüğü, incelenmesi gereken önemli bir konudur.

TRT Akademi Dergisi tarafından çıkarılan “İletişim ve Aile” temalı bu sayıda, dijital çağın aile yapıları ve iletişim dinamikleri üzerindeki etkileri disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu kapsamda, iletişim ve aile olgusu dijitalleşme bağlamında çok boyutlu bir şekilde incelenmekte; medya temsilleri, televizyon dizileri, kamu spotları, animasyon filmler ve sosyal medya platformları aracılığıyla ailenin nasıl yeniden şekillendiği sorgulanmaktadır.

Bu sayıda, “İletişim ve Aile” teması kapsamında aile yapısının dönüşümü, iletişim biçimlerinin değişen doğası ve bu değişimlerin toplumsal etkileri çok yönlü bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Yoğun bir editoryal hazırlık süreci ve titizlikle yürütülen hakem değerlendirmelerinin ardından, her biri kendi alanında özgün katkılar sunan 15 araştırma makalesi ile iletişim-aile ilişkisini farklı perspektiflerden ele alan 3 analiz/değerlendirme yazısı yayımlanmıştır. Sayıda yer alan tüm çalışmalar, bilimsel niteliğin korunmasına ve akademik standartların en üst düzeyde karşılanmasına özen gösterilerek hazırlanmıştır.

“Dijital Dünyada Aile: TRT Haber İçeriklerinde Ailenin Konumu Üzerine Bir İnceleme” başlıklı makale, dijitalleşmenin aile yapısı üzerindeki etkilerini kamu yayıncılığı bağlamında incelemektedir. TRT Haber’in internet sitesinde yer alan “çocuk”, “ebeveyn” ve “aile” temalı haberler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, dijital çağda ailenin korunması, çocukların eğitimi ve ailelerin bilinçlendirilmesi konularının ön plana çıktığını göstermektedir. Çalışma, dijital medya ortamında aile kurumunun temsil biçimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

“Crood’lar Film Serisi Özelinde Animasyon Sinemasında Aile, Antropoloji ve Arketipler” başlıklı makale, Crood’lar film serisi özelinde animasyon sinemasında aile olgusu, antropolojik ve arketipsel bir perspektiften ele alınmaktadır. Joseph Campbell’in kahramanın yolculuğu modeli ve Jung’un arketip

kuramı çerçevesinde, aile yapısı, toplumsal değişimler ve karakter gelişimi betimsel analizle değerlendirilmiştir. Çalışma, animasyonların geleneksel mitleri modern anlatılarla harmanlayarak aileyi sosyokültürel bir temsil alanı olarak nasıl kurguladığını ortaya koymaktadır.

Dijitalleşmenin çocukluk ve ergenlik evrelerindeki etkisi medya-sosyoloji keşişiminde önemli bir yer tutmaktadır. “Sosyal Medya ve Akran Zorbalığı İlişkisi Bağlamında ‘Adolescence’ Dizisinin Sosyolojik Analizi” başlıklı makale, ergenlik dönemindeki gençlerin dijital ortamda yaşadıkları zorbalık deneyimlerini anlamaya yönelik önemli bir örnektir. Çalışma, dijital çağda ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal medya kullanımı ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi sosyolojik perspektifle incelemektedir. Dört bölümlük mini dizi içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş; zorbalık türleri, sosyal medya dinamikleri ve aile içi iletişimin etkisi analiz edilmiştir. Bulgular, sosyal medyanın zorbalığı görünür kılmakla kalmayıp pekiştirici bir işlev üstlendiğini ve mevcut müdahale mekanizmalarının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Sosyal medyanın yeni bir denetim alanına dönüştüğü bu süreçte, ailelerin çocuklarıyla kurduğu iletişim hem koruyucu hem de yönlendirici bir niteliğe sahip olmalıdır.

Ebeveynlerin dijital farkındalığı ve medya okuryazarlığı ise çocukların medya kullanım biçimlerini doğrudan etkilemektedir. “İlkokul Dönemi Çocuğu Olan Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi” başlıklı makale, ebeveynlerin medya karşısındaki tutumlarını ve çocukların dijital dünyaya giriş yaşını göz önünde bulundurarak aile-içi denetim mekanizmalarının nasıl işlediğini incelemektedir. 1-4. sınıfa devam eden çocukların ebeveynlerinin dijital ebeveynlik farkındalıklarını çeşitli değişkenler bağlamında incelemektedir. 256 ebeveynle yürütölen çalışmada, annelerin farkındalık düzeylerinin babalardan daha yüksek olduğu; güvenlik filtresi kullanan ve dijital aktivitelere aktif katılan ebeveynlerin puanlarının ise anlamlı biçimde arttığı belirlenmiştir. Bulgular, ebeveyn rehberliğinin farkındalık gelişiminde etkili olduğunu göstermektedir.

“Yeni Medyada Diaspora Ailelerinin Anlatıları Üzerine Bir Analiz: Diaspora-Türk Instagram Sayfası Örneğı”, başlıklı makale DiasporaTürk hesabındaki aile temalı anlatıları tarihsel ve sosyolojik bağlamda incelemektedir. Anlatılar; iletişim, mikro/makro saldırılar ve aidiyet konularında çözümlenmiş; anlatı analizi ve nicel içerik analizi teknikleriyle hem içerik hem sunum biçimi

değerlendirilmiştir. Araştırma, diaspora aile deneyimlerinin katmanlı yapısını ve yeni medyadaki temsil biçimlerini anlamaya yönelik katkı sunmaktadır.

Aile içi iletişimin dijital ortamda nasıl yeniden şekillendiğini anlamak için medya temsilleri, diziler, kamu spotları, animasyon filmler ve sosyal medya içerikleri gibi farklı alanlara yönelmek gerekmektedir. “Dijital Medyada Aile İçi İletişim ve Kültürel Dinamikler: Teknoloji ve Aile Temalı Kamu Spotlarının İzleyici Alınlanması” başlıklı makale, dijitalleşmenin aile içi iletişimi nasıl dönüştürdüğünü, 2025 “Aile Yılı” kapsamında yayımlanan teknoloji ve aile temalı kamu spotları aracılığıyla incelemektedir. Farklı yaş ve demografik profillere sahip bireylerle yapılan görüşmeler neticesinde, kamu spotlarının aile mahremiyeti, kültürel değerler ve dijital farkındalık konularında bilinç oluşturduğu, ancak etkinliğin artırılması için içerik uyumu ve erişilebilirliğin önem taşıdığı belirlenmiştir.

“Ebeveyn Perspektifinden Medya: Disney’in Prenses Rol Modelleri” başlıklı makale, Disney prenseslerinin ebeveynler tarafından nasıl algılandığını bilişsel alımlama analiziyle incelemiştir. Araştırmada, prenseslere ilişkin ‘Kişisel Özellikler’, ‘Kişilerarası İletişim’ ve ‘Rol Model Özellikleri’ gibi beş tema ele alınmıştır. Bulgular, ebeveynlerin algılarının bireysel deneyim ve toplumsal anlatılarla şekillendiğini; sosyoekonomik farklılıklara rağmen ortak temalarda birleştiğini göstermektedir. Bu durum, medyanın bilişsel süreçlerdeki belirleyici etkisini vurgulamaktadır.

“Televizyon ve Aile: Kolektif İzleme Pratiğinin Dönüşümü Üzerine Bir Saha Araştırması” başlıklı makale, televizyonun ailede kolektif izleme aracı olarak algılandığı dönemin ardından dijitalleşme ve internetin yaygınlaşmasıyla izleme pratiğinin nasıl değiştiğini incelemiştir. On aileyle yapılan saha araştırmasında, farklı cihazlardan içerik izlenmesi nedeniyle kolektif izlemenin azaldığı, ebeveyn ve çocukların farklı tercihler nedeniyle ayrı içerikler izlediği ve izleme alışkanlıklarının bireyselleştiği saptanmıştır.

“Sosyal Medyada Ailelerin Medyatikleşmesi: Popüler Aileler Örneği” başlıklı makale, Instagram’da popüler 12 aile profilinin 446 gönderisi üzerinden ailelerin medyatikleşmesini nicel içerik analiziyle incelemiştir. Bulgular, aile temalarının reklam, mizah, aile bağı, romantizm ve kutlamalar ekseninde yoğunlaştığını göstermektedir. Popüler aile hesapları, ideal ve standart aile imajını sunarken tüketim, eğlence ve romantizm vurgusunu ön plana çıkar-

maktadır. Bu durum, sosyal medyada aile yapısının medyatik bir temsiline işaret etmektedir.

“Zeytin Ağacı Dizisinde Aile Dizimi ve İletişim: Travmaların Kuşaklararası Aktarımı ve Yeniden İnşa Süreci” Netflix’in Zeytin Ağacı dizisinde Aile Dizimi Yönteminin kuşaklararası travmaların aktarımı ve iletişim süreçlerine etkisini tematik analizle incelemiştir. Bulgular, dizinin Aile Dizimini dramatik anlatıya başarıyla entegre ederek karakterlerin travmalarla yüzleşme ve iyileşme süreçlerini yansıttığını göstermektedir. Çalışma, dijital platformların terapötik içeriklerle toplumsal bilinçlenmeye katkısını vurgulamaktadır.

“Ergenlerde Deprem Sonrası Travma Tepkisinin İnternet ve Dijital Oyun Bağımlılığı İle İlişkisi” başlıklı makale, Kahramanmaraş depremi sonrası ergenlerde travma sonrası stres ile internet ve dijital oyun bağımlılığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlar, travma stres düzeyi arttıkça bağımlılıkların da arttığını göstermektedir. Ayrıca, kızların travma stresi, erkeklerin ise dijital oyun bağımlılığı düzeyleri daha yüksektir. Bulgular, cinsiyet farklılıklarını ve müdahale planlamasında travma sonrası stresin etkisini vurgulamaktadır.

“Aile İçi İletişimde Oyunun Gücü: “Bluey” Çizgi Filmi Çözümlemesi” başlıklı makale, Bluey çizgi filmi özelinde oyunun aile içi iletişimi güçlendirmedeki rolü incelenmektedir. Tematik analiz yöntemiyle seçilen bölümlerde, oyunun duygu yönetimi, sosyal beceriler, değer aktarımı ve iletişim sorunlarının çözümündeki etkileri ele alınmıştır. Bluey, oyun aracılığıyla ebeveyn-çocuk etkileşimini görünür kılmakta ve çocukların gelişimine yönelik eğitici içerikler sunarak aile içi bağları pekiştiren bir anlatı modeli sunmaktadır. Bu yapımların hem çocuklara hem de yetişkinlere sunduğu mesajlar, çağdaş ebeveynliğin beklentileri ve çocuk gelişimi açısından anlamlı ipuçları sunar.

“İdeolojik Bir Aile Kurgusu: Çin’de Tek Çocuk Politikası Posterlerinin Göstergebilimsel Analizi” başlıklı makale, Çin’in Tek Çocuk Politikası kapsamında üretilen propaganda posterlerini Roland Barthes’ın göstergebilimsel yaklaşımıyla incelemiştir. On poster üzerinden yapılan analizde, modernleşme, çekirdek aile, cinsiyet rolleri ve ulusal kalkınma temalarının güçlü görsel ve dilsel kodlarla işlendiği belirlenmiştir. Bulgular, posterlerin ideolojik dönüşümü yansıtan kültürel kimlik ve kolektif bilinç inşasında önemli rol oynadığını göstermektedir.

“Engelsiz Çizgi Filmlerde Engelli Çocuk Temsili: Kardeşim Ozi Örneğinde Aile ve Çocuk Yaklaşımının Sunumu” başlıklı makale, TRT Çocuk’taki Kardeşim Ozi çizgi filminde engelli karakterlerin aile ve çocuk perspektifinden temsiline odaklanmıştır. İçerik analiziyle yedi tema belirlenmiş; engelli çocuk temsili, aile ilişkileri, toplumsal etkileşim ve farkındalık öne çıkmıştır. Bulgular, medyada engelli bireylerin doğru ve çeşitli temsillerinin toplumsal kabul ve farkındalığı artırmada kritik olduğunu göstermektedir. Yapım sayısının artması önem taşımaktadır.

“Sosyal Medyada Aile Algısı: Ekşi Sözlük Tanımları Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı makale, Ekşi Sözlük’te yer alan 742 ‘aile’ tanımı üzerinden aile kurumunun işlevlerine yönelik algıyı doküman analiziyle incelemiştir. Bulgular, ailenin en çok psikolojik doyum sağlama işleviyle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Olumlu tanımlarda destekleyici yönler vurgulanırken, olumsuz tanımlarda bireyin özgürleşmesini engelleyen faktörler ön plandadır. Çalışma, dijital kültürde aile algısının dönüşümüne ışık tutmaktadır.

Bu sayıda yer alan analiz/değerlendirme yazıları, dijital çağda aile olgusunun dönüşümünü farklı yönleriyle ele almaktadır. “Modern Zamanın Kaygıları ve Kolaylıkları Arasında Ebeveyn Olmak” başlıklı yazı, ebeveynliğin günümüzde karşı karşıya kaldığı ikilemleri; dijital kolaylıklar ile artan kontrolsüz bilgi akışı ve yoğun yaşam pratikleri üzerinden değerlendirmektedir. “Kavramsal Tanımlar Bağlamında Medya ve Aile Etkileşimi” başlıklı yazı, medya ve aile kavramlarının kuramsal arka planını irdeleyerek, karşılıklı etkileşim biçimlerini kapsamlı bir şekilde tartışmaktadır. “Dezenformasyon ve Dijital Tehditler Karşısında Aileyi Korumak” başlıklı yazı ise özellikle sosyal medya ortamında yaygınlaşan yanlış bilgi ve dijital güvenlik riskleri karşısında aile bireylerinin bilinçlendirilmesi ve korunması gerekliliğini ele almaktadır. Her üç analiz/değerlendirme yazısı da, aile yapısının medya ile etkileşiminde ortaya çıkan güncel sorunları bütüncül bir bakış açısıyla analiz etmektedir.

Bütün bu çalışmalar ışığında, analiz/değerlendirme yazılarında da vurgulandığı gibi, modern zamanın kaygıları ile dijital çağın kolaylıkları arasında ebeveyn olmak ciddi bir sorumluluk gerektirmektedir. Medya ve aile etkileşimini kavramsal olarak ele almak, dezenformasyon ve dijital tehditler karşısında aile yapısını korumak için etkili stratejiler geliştirmek hayati öneme sahiptir.

Sonuç olarak, dijital çağda aile iletişimi çok boyutlu, karmaşık ve dinamik bir

olgudur. Medya içeriklerinin doğru okunması, aile bireylerinin medya okur-yazarlığı ile donatılması ve kültürel kodların yeniden sorgulanması, sağlıklı bir iletişim ortamı için elzemdir. Akademik araştırmalar bu dönüşümü anlamak ve yönlendirmek adına büyük bir katkı sağlamaktadır.

Bu sayıda yer alan çalışmaların, iletişim ve aile konusundaki akademik birikimi derinleştireceği ve alana ilişkin pratik yaklaşımlara anlamlı katkılar sunacağı kanaatindeyim. Sayının yayın sürecine destek sağlayan TRT yönetimine, titiz ve özverili editoryal süreci başarıyla yürüten dergi ekibine, sürecin her aşamasında gösterdikleri iş birliği için içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu sayıya bilimsel derinlik ve içerik zenginliği kazandıran kıymetli yazarlarımıza da değerli katkıları ve emekleri için teşekkür ederim.

Çalışmaların, düşünce ve araştırmalarınıza katkı sağlamasını dilerim.